

В. І. Любімов,
к. е. н., доц., докторант,
Науково-дослідний економічний інститут Міністерства економіки України

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Запропоновано ефективність проведення іноземного інвестування від раціональності використаних форм і методів такого регулювання. Обґрунтовано пропозиції щодо удосконалення організаційно-економічного механізму залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України в умовах її інтеграції у міжнародне економічне співтовариство з врахуванням інвестиційної безпеки країни.

Efficiency of conducting of the foreign investing is offered from rationality of the used forms and methods of such adjusting. It is led to suggestions in relation to the improvement of organizationally-economic mechanism of bringing in of direct foreign investments in the economy of Ukraine in the conditions of its integration in an international economic concord taking into account investment safety of country.

Ключові слова: іноземні інвестиції, інтеграція, економічне співтовариство, механізм, національна економіка, політика, регулювання, стратегія.

ВСТУП

Політика України як незалежної держави, щодо розв'язання проблеми інтеграції національної економіки у світову та активізації процесу залучення іноземних інвестицій пов'язана з ринковим соціально-економічним трансформуванням суспільства. Створення загальнополітичних, правових та інституційних умов, сприятливих для інвестування, є одночасно як передумовою, так і результатом успішного здійснення реформ у нашій державі.

Глибока соціально-економічна трансформація, яка відбувається в Україні, знов поставила комплекс теоретичних та практичних питань про вдосконалення державної економічної політики в процесі іноземного інвестування. Світова історія свідчить, що якими б розповсюдженими не були засоби ринкової саморегуляції, якою б високою не була частка приватного сектора в економіці, держава виступає далеко не другорядним, а ключовим фактором соціально-економічної динаміки.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Дослідження різноманітних аспектів сфери прямого іноземного інвестування знайшло відображення у

працях провідних українських учених, зокрема Л. Борщ, В. Волошина, О. Гаврилюка, П. Гайдуцького, В. Гейця, Б. Губського, Б. Данилишина, М. Денисенка, В. Загорського, С. Захаріна, Г. Захарчин, В. Кузнєцова, Д. Лук'яненка, А. Мерзляка, В. Осецького, А. Пересади, А. Поручника, С. Реверчука, О. Рогача, А. Румянцева, А. Степаненка, Н. Свірідової, А. Сухорукова, І. Ткачук, М. Туріянської, В. Федоренка, А. Філіпенка, М. Чумаченка та ін.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

— запропонувати ефективність проведення іноземного інвестування від раціональності використаних форм і методів такого регулювання;

— обґрунтувати пропозиції щодо удосконалення організаційно-економічного механізму залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України в умовах її інтеграції у міжнародне економічне співтовариство з врахуванням інвестиційної безпеки країни.

РЕЗУЛЬТАТИ

Ситуація ускладнюється тим, що в рамках просування постіндустріальної стадії розвитку національна економіка зазнає ринкових перетворень, які обтяжені кризовою ситуацією. За цих обставин особливого значення

ня набуває фактор дієздатності держави, що проявляється у розробці та реалізації спільного використання інвестицій, тобто у наявності в країні державної інвестиційної стратегії, яка виходить з того, що органічне сполучення іноземного капіталу з національними ресурсами передбачає оптимізацію міжнародних інвестиційних потоків.

Інвестиційна політика вимагає розробки довгострокової стратегії залучення прямих іноземних інвестицій, що повинна включати: постійний і ретельний аналіз головних конкурентів: великих ринків, що розвиваються, джерел інвестицій; аналіз галузей промисловості країни і їхніх потреб; визначення пріоритетів і цілей для галузей промисловості в інвестиційній політиці; розробку ефективних інструментів для пошуку і залучення необхідних форм і видів інвестування [4, с. 43].

Для вдосконалення державної економічної політики в процесі іноземного інвестування слід передбачити такі елементи, як: створення конкурентного ринкового середовища; забезпечення позитивного міжнародного іміджу України; налагодження ефективного державного регулювання руху і використання закордонних капіталів, контроль за оптимальним співвідношенням інтересів держави та іноземних інвесторів у тих напрямках, які є визначальними для політики економічного розвитку України.

Ефективність використання обмежених інвестиційних ресурсів залежить від організації інвестиційної діяльності. Проведені дослідження інвестиційних процесів в економічно розвинутих країнах та країнах з перехідною економікою засвідчують той факт, що в основі ефективної організації інвестиційної діяльності лежить раціональна державна економічна політика, основними формами якої в Україні є: регулювання сфер та об'єктів інвестування; податкове регулювання інвестиційної діяльності; регулювання інвестиційної діяльності шляхом надання фінансової допомоги і проведення відповідної кредитної політики; регулювання інвестиційної діяльності шляхом проведення відповідної амортизаційної політики; регулювання участі інвесторів у приватизації; забезпечення захисту інвестицій; регулювання умов здійснення інвестицій за межами держави; регулювання умов залучення внутрішніх заощаджень з боку населення; розробка та реалізація ефективної державної інноваційної політики.

Ми вважаємо, що ефективність проведення іноземного інвестування загалом залежить від раціональності використаних форм і методів такого регулювання, зокрема, ми пропонуємо:

1) використати досвід післявоєнної Японії у запровадженні державної системи мобілізації коштів населення, яка б включала такі основні складові:

- поштово-заощаджувальна система держави повинна забезпечувати найвищу гарантію від банкрутства;
- рівень сплати процентів має бути дещо вищим ніж середній на ринку;
- система повинна бути настільки розгалуженою, щоб досягти практично найменшого населеного пункту;
- зібрані вклади повинні концентруватися на спеціальному рахунку певного державного органу;
- інвестиції повинні здійснюватися на кредитній основі і носити довготерміновий характер;

2) проводити таку податкову політику, яка б стимулювала підприємства до інвестиційної діяльності і одночасно сприяла б наповнюваності бюджету, що мож-

ливо при зростанні в наступному періоді величини прибутку;

3) визнати найпріоритетнішою сферою для інвестування в Україні сільськогосподарське виробництво. Капітал, вкладений у дану сферу, створить осередки економічного пожвавлення, втягуючи в орбіту свого тяжіння суміжні виробництва, забезпечить виплату заробітної платні й податків, тим самим підвищуючи платоспроможність населення й бюджетних організацій, поширить нові вимоги до суміжних і обслуговуючих виробництв, чим сприятиме розвитку інновацій;

4) створити систему інформаційно-аналітичного забезпечення процесу прийняття рішень з управління, планування і регулювання інвестиційної діяльності в Україні, яка б давала змогу отримувати динамічну інформацію про стан і структуру інвестиційного ринку, будувати на основі інформаційних масивів моделі часткового чи повного структурування проблемних ситуацій та їх подальшого ефективного вирішення, коригувати інвестиційну політику з метою оптимізації параметрів інвестиційного ринку [2, с. 110—111].

Переважаюча більшість заходів державного регулювання іноземного інвестування впроваджується за допомогою правових форм. Тому вдосконалення системи та принципів правового регулювання іноземного інвестування є вирішальним чинником пожвавлення надходжень капіталу нерезидентів.

Для стимулювання залучення прямих іноземних інвестицій та усунення негативних тенденцій в економіці країни необхідно, щоб основні положення законодавчих актів щодо умов іноземного інвестування не тільки відповідали міжнародним нормам, а й виконувались. Зарубіжний інвестор має сприйняти Україну як стабільну і передбачувану країну, а її економіку такою, де макроекономічна стабільність асоціюється не лише з низькими темпами інфляції, а й із послідовним розвитком, включаючи стабільні темпи зростання виробництва, платоспроможний попит, а також економічну структуру, яка постійно модернізується.

Разом з удосконаленням законодавства щодо іноземних інвестицій повинні розвиватися й інші чинники механізму залучення ПІІ, необхідно:

- забезпечити стабільність політичного середовища;
- вдосконалити та забезпечити стабільності: податкової, грошово-кредитної та митної політики;
- максимально спростити процедури, які регламентують взаємовідносини між державою і підприємцями в галузі залучення іноземних інвестицій;
- створити гарантії стабільності умов щодо забезпечення довгострокового фінансування інвестиційних проектів.

Виходячи з того, що ефективні інноваційні технологічні зміни є головним чинником довгострокового соціально-економічного розвитку, всі розвинуті держави мають так звану національну інноваційну систему, що являє собою комплекс інституційних, правових та економічних заходів щодо стимулювання інноваційних технологічних змін у країні для забезпечення національних стратегічних переваг та ефективної міжнародної конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках [1, с. 150].

Для стимулювання залучення вітчизняних та іноземних інвестицій у наукову, науково-технічну та інноваційну сфери слід забезпечити:

- 1) створення системи пільгового рефінансування

комерційних банків у разі надання ними пільгових кредитів для реалізації інвестиційних проектів з розроблення і впровадження високотехнологічного устаткування та іншої інноваційної продукції;

2) розширення практики пільгового кредитування під заставу майна суб'єктів господарської діяльності;

3) створення пайових інвестиційних фондів для реалізації великих інноваційних проектів;

4) розширення форм кредитування інноваційних підприємств шляхом здійснення лізингових, факторингових та інших операцій.

Слід зазначити, що, відповідно до світової практики, найбільш ефективним шляхом залучення іноземних інвестицій для підтримки інноваційної діяльності є встановлення сталих зв'язків з венчурними компаніями у зарубіжних країнах. Тому вже сьогодні необхідно розповсюджувати серед них інформацію про можливість реалізації конкретних інноваційних проектів в Україні та її досягнень щодо створення стабільного нормативного поля для розвитку інноваційної діяльності в Україні.

Для подальшої активізації інвестиційних процесів у спеціальних (вільних) економічних зонах і на територіях із спеціальним режимом інвестиційної діяльності необхідно забезпечити:

— розроблення і виконання стратегічних та поточних програм розвитку кожної спеціальної (вільної) економічної зони і території, де запроваджено спеціальний режим інвестиційної діяльності;

— стимулювання інвестицій у пріоритетні галузі економіки, сприяння впровадженню новітніх технологій та виробництву конкурентоспроможної на зовнішньому ринку продукції шляхом оптимізації пріоритетних видів економічної діяльності.

Державна підтримка в подоланні депресивного стану окремих територій повинна забезпечуватися на основі реалізації комплексу заходів, що передбачають:

— сприяння створенню нових виробництв, упровадженню нових технологічних процесів і створенню екологічно безпечних умов для життєдіяльності населення;

— забезпечення структурної перебудови національної економіки та розвитку регіонів, залучення інвестицій у пріоритетні види економічної діяльності;

— розвиток виробничої та соціальної інфраструктури;

— залучення інвестицій у сферу виробництва із створенням нових робочих місць;

— запровадження органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування заходів для розвитку малого бізнесу, підвищення зайнятості населення;

— цільове фінансування виконання програм перекваліфікації та професійної освіти населення;

— залучення міжнародної технічної допомоги для розв'язання соціально-економічних проблем депресивних територій, підготовки та перепідготовки фахівців з питань інвестиційної діяльності та розвитку підприємництва;

— розроблення пропозицій щодо запровадження пільгового режиму оподаткування прибутку, отриманого від реалізації інвестиційного проекту.

Об'єктивно необхідно створювати і розвивати фінансово-промислові групи, зміцнювати потужні виробничі комплекси, формувати великі господарські системи — могутні корпорації і промислово-фінансові групи. На їх базі зароджуються і розвиваються принципо-

во нові інвестиційні механізми, що забезпечать самофінансування та зменшення навантаження на державний бюджет. Створення промислово-фінансових груп має стати одним з основних напрямів побудови майбутньої організаційної структури економіки, що відповідає світовим тенденціям економічної концентрації та інтеграції в умовах загострення міжнародної технологічної конкуренції. Діяльність банківсько-фінансової системи треба реформувати і в напрямі органічного поєднання її з системою промислового і агропромислового виробництва. Повинно відбуватися зрощування банківсько-фінансового і виробничого капіталів у всіх сферах економіки за прикладом розвинених країн.

В Україні практично відсутня державна політика з формування її інвестиційного іміджу, майже не використовується світовий досвід. Слід зазначити, що формування інвестиційного іміджу держави несумісне з бюрократизмом і корупцією у владних структурах та "неформальними" зборами до різних фондів. Державна політика щодо формування інвестиційного іміджу потребує докорінних змін і має проводитись на якісно вищому рівні.

Постає гостра потреба в зміні ставлення до інвесторів органів місцевої влади і самоврядування. Більшість із них не створюють умов для інвестування, а чекають коли інвестори прийдуть до них самі. Регіональні органи влади повинні активно залучати інвестиційний капітал, сприяти їх надходженню. Крім законодавчого забезпечення для залучення інвестицій у регіони необхідно максимально проводити виставки, міжнародні інвестиційні конференції, створювати торговельно-економічні лінії за кордоном.

Так, для покращення механізму залучення ПІІ в Україну пропонується зосередити увагу на інформаційному забезпеченні. На наш погляд, необхідно створити центр інформування іноземних інвесторів. До функцій цього центру входитимуть: надання інформаційних, оперативних та консультативних послуг, формування каталогів підприємств, що приватизуються, бази електронних даних, постійне оновлення інформації та її рекламування, проведення аукціонів, конференцій, маркетингових заходів. Зауважимо, що недостатня поінформованість іноземних інвесторів про внутрішні особливості країни, куди вкладаються інвестиції, замінюється більш інтенсивною консультативною допомогою. Так, велике значення для іноземних інвесторів має детальне ознайомлення з економічними та правовими умовами країни. Мова йде про значне розширення інформаційного простору інвестиційної діяльності для нерезидентів, систематизацію та регулярне оновлення банку даних інвестиційних проектів, розроблених відповідно до міжнародних стандартів. Одним з несприятливих моментів для України є те, що іноземні інвестори отримали майже повну інформацію про масштаби тіньової економіки, що, звичайно, стримує їхню ініціативу [3, с. 36].

З метою створення сприятливих економічних, правових та організаційних умов для діяльності іноземних інвесторів Кабінет Міністрів 2 серпня 2006 р. ухвалив рішення про створення Українського центру сприяння іноземному інвестуванню (постанова № 666).

Центр повинен забезпечувати інформаційно-аналітичну, методичну, організаційну підтримку інвестиційної діяльності іноземних інвесторів. Серед його основних завдань — надання потенційним іноземним інвесторам інформації щодо умов підприємницької та інвес-

тиційної діяльності, інвестиційних можливостей України та її регіонів. Спеціалісти Центру визначатимуть додаткові інструменти сприяння залученню іноземних інвестицій, адаптованих до умов конкретних регіонів, зокрема, промислових і технологічних парків, надання допомоги регіонам у практичному їхньому застосуванні. Центр взаємодіятиме з місцевими органами виконавчої влади й органами місцевого самоврядування у проведенні спільних заходів з активізації інвестиційної діяльності та сприятиме реалізації інвестиційних проектів іноземних інвесторів. Інформаційна й організаційна підготовка інвестиційних проектів іноземних інвесторів провадитиметься за принципом "єдиного вікна".

Сьогодні ще рано давати якусь оцінку центру, проте наявна інформація про його функціонування і особливо наявність правового поля — все це має сприяти подальшому пошуків у поступленні ПІІ в Україну.

Для формування інвестиційного середовища в Україні було прийнято і затверджена програма розвитку інвестування на 2001—2010 роки. Метою Програми є створення привабливого інвестиційного клімату та розвитку інфраструктури інвестиційної діяльності для забезпечення сталого економічного зростання та підвищення життєвого рівня населення.

Необхідно зазначити, що поліпшення державного регулювання прямих іноземних інвестицій повинно базуватися на використанні методів так званої позитивної і негативної мотивації. До першої слід віднести стимулювання надходження інвестицій в економіку країни за допомогою системи заохочень. Негативна мотивація для інвестування полягає в захисті внутрішнього та іноземного інвестора і в розробці системи каральних санкцій за порушення їх прав. У мотиваційній програмі треба передбачити залучення стратегічних іноземних інвесторів та преференційне ставлення до них [6, с. 30]: визначення кола стратегічних інвесторів ("грін філд" інвесторів, інноваційні галузі, і т. ін.); надання їм права купівлі або довгострокової оренди землі відповідно до визначених мінімальних інвестицій та надання відповідних концесійних угод; непідпорядкованість стратегічних інвесторів місцевій владі для захисту їх від сваволі чиновників; проведення тісного інвестиційного співробітництва з країнами-членами ЄС та СНД за допомогою створення спільних підприємств, фінансово-промислових груп та ТНК.

Інвестиційна стратегія України повинна підтримувати також транскордонне регіональне співробітництво та покращити умови транскордонних операцій. Це передбачає створення "євро регіонів". Дана проблема є актуальною через те, що започатковані форми транскордонного співробітництва регіонів України, її участь у ряді створених "євро регіонів", діяльність сформованих перших вільних економічних зон не забезпечили належну інвестиційну активність та економічне зростання у даних територіальних утвореннях.

Визначальним аспектом вітчизняної інвестиційної моделі повинна стати орієнтація на внутрішні джерела фінансування, які дадуть наступний поштовх до подальшого інвестиційного зростання та поступового збільшення прямих і портфельних іноземних інвестицій. Дана модель повинна охоплювати ретельну оцінку законодавчих актів та постанов уряду України, які сприяли б суттєвому зниженню рівня непевності та підвищенню ефективності, надійності та прозорості економічної політики, які повинні включати:

— спрощення правил та інструкцій стосовно ліцензування, оподаткування та репатріації прибутків;

— прискорення приватизації та зміцнення цього процесу, доступ іноземних інвесторів до приватизації, скорочення обмежень стосовно реструктуризації приватизованих підприємств;

— розробку і впровадження системи вітчизняних фондових індексів:

— індексу для оцінки ефективності "прямих" та "портфельних" іноземних інвестицій;

— індексу для прогнозування кон'юнктури фондового ринку [5, с. 50].

Основними пріоритетами та сприяннями розвитку іноземного інвестування є: стабілізація політичної ситуації в країні; формування стабільного законодавчого середовища для підприємництва; розширення сфери пошуку джерел інвестиційних ресурсів; здійснення інвестиційно орієнтованої рекламної компанії; створення інфраструктури організаційної і правової підтримки інвестиційної діяльності.

У зв'язку з цим доцільне створення: організацій, що займаються розробкою та експертизою проектів підприємств з іноземним фінансуванням; банків, що надаватимуть гарантії; страхових компаній, які будуть здійснювати страхування комерційних і некомерційних ризиків при реалізації виробничих проектів; інформаційно-консалтингових фірм, інвестиційних фондів.

ВИСНОВКИ

Таким чином, виходячи із реалій сьогодення, іноземні інвестиції є сьогоденні тим ресурсом, який, у всякому разі в найближчій перспективі, може найбільш вагомо сприяти підвищенню ефективності функціонування українських підприємств, а відтак і розвитку відповідних територій і міст, поліпшенню соціального захисту громадян. При запровадженні в життя всіх або хоч би частково саме пріоритетних заходів, зазначених у даному параграфі, створяться можливості для покращення інвестиційного середовища в державі і відповідно збільшиться потік ПІІ уже в найближчій перспективі.

Література:

1. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): Монографія. — К.: Київ. нац. торг. екон. ун-т, 2004. — 759 с.
 2. Батура О.В. Іноземні інвестиції в системі становлення ринкової економіки України: Монографія / Батура О.В., Комарова К.В. — Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2002. — 179 с.
 3. Захарін С.В. Проблеми і перспективи інтеграції України до міжнародного інвестиційного ринку. Монографія / НАН України. Об'єднаний інститут економіки НАН України. — Київ, 2004. — 166 с.
 4. Свірідова Н.Д. Прямі іноземні інвестиції: світовий досвід та стратегія залучення в економіку України: Монографія. — Луганськ: Вид-во СЧУ ім. В. Даля, 2004. — 164 с.
 5. Структурні зміни та інвестиційні проблеми української економіки: Матеріали третього конгр. Міжнар. укр. економ. асоц. / Ред. М. Герасимчук; Ін-т економіки НАН України. — К., 1997. — 164 с.
 6. Харламова Г.О. Інвестиційна стратегія України: максимізація вигод, мінімізація збитків // Економіка та держава. — 2006. — №4. — С. 29—31.
- Стаття надійшла до редакції 01.07.2009 р.*